

ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО РІДНОГО КРАЮ

Матвієнко Світлана Іванівна,

к. п. н., доцент кафедри дошкільної освіти

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ORCID.ID <http://orcid.org/0000-0001-7591-1683>

Ситуація, яка склалася для України із розгортанням військових дій нашої країни проти російської агресії, потребує подальшої консолідації українського суспільства щодо прояву патріотизму, національної свідомості, любові до Вітчизни та рідного краю. Концептуальні засади виховання ціннісного ставлення до Батьківщини знайшли відображення у Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), «Патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в умовах сучасних модернізаційних змін».

Важливим фактором щодо забезпечення такої державної політики має стати національна освіта. При цьому найважливішою метою визначається виховання, соціально-педагогічна підтримка становлення і розвитку високоморального, патріотичного, відповідального, творчого, ініціативного, національно свідомого громадянина України. Питання щодо виховання людини-патріота на сьогодні є надзвичайно гострими та набувають нових визначень й стосовно освіти. Національна система освіти України створювалась упродовж багатьох віків. В її основі – створена самим народом система ідеалів, поглядів, традицій, переконань, звичаїв, які покликані формувати у молодого покоління національний світогляд, ціннісні орієнтири національного та гуманістичного загальнолюдського спрямування. Системі освіти відводиться провідна роль у формуванні ціннісних ставлень

особистості в сучасному суспільстві, оскільки саме вона орієнтована на соціальне замовлення в області морального виховання і має в своєму розпорядженні науково обґрунтовані засоби досягнення цієї мети. На сьогодні система освіти, орієнтована на національне відродження та відповідний щодо цього соціальний запит у галузі виховання, формує ціннісне ставлення дітей і молоді до Батьківщини та рідного краю, пов'язане із розвитком почуття гордості за них, вірність моральним цінностям і національним духовним традиціям.

М. Каган визначає *ціннісне ставлення* як позицію суб'єкта в системі суспільних відносин і культурі, характер його потреб, інтересів, ідеалів, виявляє те, до чого він прагне, що він відкидає і до чого байдужий, нейтральний [2, с. 161]. І. Шередько трактує поняття ціннісне ставлення як емоційно осмислений зв'язок особистості з певними об'єктами навколишнього світу, в основі якого лежить відчуття значущості цього об'єкта [6, с. 281].

Ціннісні ставлення до дійсності формуються в процесі соціалізації як результат засвоєння людиною цінностей, норм, правил поведінки, рольових позицій особистості, яка є включеною до міжособистісних ставлень, а також до різних інституційних відносин.

Т. Гриців вказує на те, що ціннісне ставлення до Батьківщини знаходить пряме чи опосередковане вираження в системі національного виховання і є визначальним критерієм патріотизму, в якому українські дослідники виокремлюють три різновиди:

- етнічний (ґрунтується на почутті власної причетності до свого етносу, культури й історії),
- територіальний (ідентифікація себе з певною місцевістю),
- державницький патріотизм (його головна мета – виховання в дітей державницького, громадянського світогляду) [6, с. 123].

З робіт Г. Андрєєвої, К. Абульханової-Славської, І. Беха, І. Кона,

Д. Ельконіна, О. Кононко, В. Мухіної, І. Рогальської, С. Рубінштейна, Д. Фельдштейна та ін., визначається, що ціннісні ставлення у моральній структурі особистості закладаються в період дитинства. Вагомий внесок у цей процес вносить найближче соціальне оточення, перш за все – сімейне. Ціннісне ставлення людини до свого рідного краю, своєї малої батьківщини пов'язане із тим ментальним образом, який сформований для неї у процесі засвоєння навколишньої дійсності, соціально-культурного досвіду, а також її розвитку у цілому. Середовище найближчого оточення, рідний дім, місця, де живуть рідні людини, рідний край слугують для дитини джерелом для становлення образу світу та образу Я.

Перший період формування ціннісного ставлення до рідного краю пов'язаний із періодом дитинства, коли для дитини визначаються як реальні її соціальні контакти. Цей феномен Д. Фельдштейн визначив як позицію «я і суспільство», яка зумовлює її подальшу трансформацію у позицію «я у суспільстві». Остання позиція дозволяє дошкільнику засвоювати механізми соціалізації, вибудовувати картину світу, пізнавати навколишнє життя, історію, культуру.

Проблема формування ціннісного ставлення дошкільників до Батьківщини досліджувалося Т. Поніманською, Т. Гриців, О. Козлюк, Г. Марчук, В. Лаппо та ін. вченими.

З аналізу наукових праць визначається, що ціннісне ставлення дошкільників до батьківщини має свою специфіку, обумовлену віковими та психологічними особливостями дітей. Вченими визначено старший дошкільний вік як найбільш сприятливий щодо формування ціннісного ставлення до дійсності. У дитини 5-6 років у контексті розвитку свідомості та самосвідомості починає формуватися система уявлень про саму себе: свої уподобання, наміри, чесноти, свій статус у соціумі тощо. Розвиток самооцінки та уявлень про себе надає дитині можливість адекватно відображати ціннісну сферу її особистості: що відіграє для неї першорядну значимість, що впливає на визначення

уподобань, що вона цінує й так далі.

У процесі цілеспрямованого виховання дитина залучається до соціального досвіду, системи загальнолюдських цінностей, традицій рідного краю, елементів його культури тощо. О. Запорожець, О. Леонтьєв вказують на те, що найбільший вплив на формування у дитини ставлення до рідного краю визначають ті елементи культури, які дитина здатна зрозуміти, а потім відтворити у творчій та предметно-практичній діяльності.

У період старшого дошкільного дитинства можливо формувати інтерес у дитини до вивчення рідного краю, що слугуватиме основою подальшого розвитку ставлення до нього як ціннісного. Інтерес до пізнання історії та культури рідного краю у дітей старшого дошкільного віку це стійке емоційно – позитивне ставлення дитини до культурно-історичних подій, суб'єктів і об'єктів рідного краю, яке розвивається в активній практичній діяльності з його вивчення.

Вчена В. Лаппо визначила ряд передумов прилучення дітей старшого дошкільного віку до етнокультурних надбань рідного краю:

- завдяки високому рівню пізнавальної активності, емоційній чутливості, діяльнісній спрямованості старший дошкільний вік є найсприятливішим для формування ціннісного ставлення до дійсності;
- в означеному віці діти виявляють зацікавленість до історичного минулого, мистецьких творів, народних традицій рідного краю;
- старший дошкільний вік є первинним етапом в усвідомленні власної приналежності до етнічної спільноти [3, с. 43].

Як зазначає Н. Охріменко, ознайомлення дітей із рідним краєм відбувається на заняттях з ознайомлення із соціумом, заняття з народознавства; заняття художньо-продуктивною діяльністю (з акцентом на малюванні, ліпленні або аплікації), а також заняття з конструювання. Оскільки краєзнавчі заняття складні як за змістом, так і за формою передачі, вихователь не повинен обмежуватись у своїй роботі лише одним розділом програми або віддавати

перевагу тому чи іншому виду занять [5, с. 33].

Щоб у дітей з'явився інтерес до історії та культури рідного краю, їм потрібно про нього розповісти і показати його, познайомити з його знаменитими людьми, пам'ятками, історією [4, с. 161].

Формування у дошкільників ціннісного ставлення рідного краю буде більш успішним за дотримання, зокрема, наступних умов:

- розвитку у дітей емоційно-ціннісного ставлення до своєї малої батьківщини;
- формування інтересу кожної дитини до минулого і сьогодення міста / села, вміння бачити історію навколо себе (в архітектурі будинків, у назвах вулиць, скверів, площ тощо) й виховання, відповідно, поваги й гордості за людську працю, яка була докладена у розбудову міста або села;
- ознайомлення дітей з культурною спадщиною рідного краю;
- надання можливості дошкільникам відчувати себе маленькими городянами, учасниками життя міста та району;

Вихователь, формуючи у дітей ціннісне ставлення до рідного краю, має здійснювати відповідну просвітницьку роботу серед батьків вихованців, а також надавати особистий приклад дошкільнятам, долучаючи їх посилено берегти і примножувати природне та культурно-історичне багатство рідного для них краю [4].

Література

1. Гриців Т. К. Виховання ціннісного ставлення до Батьківщини засобами народної педагогіки як наукова проблема. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2016. Вип. 20(1). С. 121-132.
2. Каган М. С. Философская теория ценности. Санкт-Петербург : ТОО ТК «Петрополис», 1997. 205 с.
3. Лаппо В. В. Формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до рідного краю засобами етнокультури (на прикладі гуцульського етнорегіону): дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Івано-Франківськ. 2008. 287 с.

4. Матвієнко С. І. Підготовка майбутнього фахівця дошкільної освіти до використання елементів культури рідного краю. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2011. Вип. 4. С. 160-163.
5. Охріменко Н. П. Форми організації роботи щодо ознайомлення дошкільників з рідним краєм. Сучасні реалії та перспективи розвитку освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 9 жовтня 2020 р). Дніпро : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2020. С. 32 – 34.
6. Шередько І. Г. Формування ціннісного ставлення до батьківщини у молодших школярів як проблема сучасного виховання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 70. Сер. 5. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. С. 280-283.